

VERSLAG
VAN DE VOLKSKUNDE-COMMISSIE
DER KONINKLIJKE NEDERLANDSE AKADEMIE
VAN WETENSCHAPPEN TE AMSTERDAM
OVER 1961

OVERDRUK UIT HET JAARBOEK DER KONINKLIJKE
NEDERLANDSE AKADEMIE VAN WETENSCHAPPEN
1961—1962

VERSLAG

VAN DE VOLKSKUNDECOMMISSIE OVER 1961

In het begin van het jaar zag de heer H. J. Prakke zich genoodzaakt voor het lidmaatschap te bedanken wegens zijn benoeming tot hoogleraar in de perswetenschap aan de Universiteit van Munster in Westfalen. De heren L. Onvlee, J. M. G. van der Poel en J. Th. de Smidt werden bereid gevonden tot de commissie toe te treden, nadat de op 6 juli gehouden commissievergadering besloten had hen daartoe uit te nodigen.

Het bureau der commissie zond in december de 26ste vragenlijst uit, waarin vragen werden gesteld over slachtgebruiken, over de kalendergebruiken tussen 6 januari en 29 februari en over het carnaval. Bovendien werd begin november ter aanvulling van de in 1960 verkregen gegevens over de St. Maartensviering in Noord-Holland een circulaire gezonden aan de gemeente-secretarissen van de Noordhollandse gemeenten waaruit tot nog toe geen reactie was ontvangen. Deze aanvullende enquête had een zeer bevredigend resultaat.

Op 31 december 1961 waren in totaal 31.637 lijsten op het bureau aanwezig. Van de lijsten 1—14 bleven de aantallen ongewijzigd. Van lijst 15 zijn thans aanwezig: 1201 exx., van lijst 16: 1282 exx., van lijst 17: 1220 exx., van lijst 18: 1269 exx., van lijst 19: 1376 exx., van lijst 20: 1063 exx., van lijst 21: 1294 exx., van lijst 22: 1248 exx., van lijst 23: 1293 exx., van lijst 24: 1283 exx., van lijst 25: 862 exx., van lijst 26: 69 exx. In de loop van het jaar werden 941 ingevulde vragenlijsten ontvangen.

De Vlaamse afdeling der Koninklijke Belgische Commissie voor Volkskunde zond in het afgelopen jaar twee vragenlijsten uit. Op de eerste (vragenlijst no. 11) werden vragen gesteld over oudejaars- en nieuwjaarsgebruiken, die overgenomen werden van de 24ste lijst van onze commissie. Op de tweede (vragenlijst no. 12) werden vragen gesteld over het oogsten van het graan, die cealang ook in Nederland gesteld zullen worden, voorzover dat nog niet op vragenlijst 9 (1943) is gebeurd.

Voor de Volkskunde-atlas werden proefkaarten getekend van het kerstblok, de maanstand bij het roggezaaien en de bezweringsformule tegen de hik. Van deze drie komt vermoedelijk alleen de laatste in aanmerking om te zijner tijd in de atlas te worden opgenomen. Voorts werd het Nederlandse materiaal over de volksheiligenverering (zowel dat van de vragenlijsten als het bibliografisch materiaal) verzameld en doorgestuurd aan de heer De Meyer, die bezig is een aantal kaarten over de volksheiligenverering te ontwerpen.

Alhoewel, zoals in het vorige verslag is meegedeeld, de Nederlandse Organisatie voor Zuiver-Wetenschappelijk Onderzoek (Z.W.O.) in beginsel een subsidie had toegezegd voor de indienstneming van een tiental tijdelijke werkkrachten, die in hun omgeving materiaal zouden verzamelen, is het de commissie nog niet gelukt hiervoor een bevredigende regeling te treffen. Wel werd intussen een aantal personen bereid gevonden tot deze vorm van directe medewerking. Bovendien werd een uitgebreide vragenlijst opgesteld, bedoeld als handleiding bij dit onderzoek.

Mede ten behoeve van de Volkskunde-atlas verschijnt een herdruk, in zeer uitgebreide vorm, van het plaatsnamenregister. Voor nadere bijzonderheden daarover moge naar het verslag van de Dialectencommissie verwezen worden.

Op 22 april hield Prof. Paolo Toschi, directeur van het Istituto di Storia delle Tradizioni Popolari te Rome en hoogleraar aan de Università di Roma, die op uitnodiging van het Centro Culturale „Dante Alighieri” Nederland bezocht, een lezing voor de commissie over „L'art populaire italien sous l'aspect géographique et historique”, aan de hand van een aantal dia's. Wegens de te algemene aard van het onderwerp zal het verslag van dit symposium niet in de „Bijdragen en Mededelingen der Volkskundecommissie” verschijnen. Als tweede deeltje van deze reeks verscheen tegen het eind van het jaar „Een Zeeuwse volkskundige enquête uit 1860”, van de secretaris der commissie. Een derde deeltje is in voorbereiding.

Op de op 18 november te Uithoorn gehouden medewerkers-

bijeenkomst sprak de heer M. van Overloop over de resultaten die de vragenlijst over de volksgeneeskunde, en wel in 't bijzonder voor wat betreft de middelen tegen de wratten, heeft opgeleverd. Wegens de verre afstand werd de medewerkersbijeenkomst van 12 januari te Oostburg niet door een der functionarissen van het Volkskundebureau bijgewoond. Mw. Daan en de heer Rensink, die deze bijeenkomst leidden, hebben echter ook de volkskunde ter sprake gebracht.

De directeur van het bureau bezocht een aantal personen op Walcheren, Zuid-Beveland, Schouwen en Marken voor het verzamelen van volksverhalen en uitingen van volksgeloof. Samen met de heer Voskuil vertegenwoordigde hij het bureau op de derde „Arbeitstagung über Fragen des Atlas der deutschen Volkskunde”, die van 27—29 april te Bonn werd gehouden, en op de op 4 september te Arnhem gehouden Volkskundedag van het Beraad voor het Nederlandse volksleven en het Nederlands Volkskundig Genootschap. Op deze Volkskundedag waren ook de voorzitter en de commissieleden de heren Bernet Kempers, Onvlee, Van der Poel, De Smidt en Wagenvoort aanwezig.

De wetenschappelijk ambtenaar de heer Voskuil behandelde naast de gewone routine-werkzaamheden (het bijhouden van de bibliografie en het knipselarchief, de contrôle van de vragenlijsten, de correspondentie met de medewerkers e.d.) een zeventigtal verzoeken om inlichtingen, waaronder een twintigtal van buitenlandse onderzoekers en instituten. Met de behandeling van dergelijke verzoeken, die op het ogenblik het grootste deel van zijn tijd in beslag nemen, zou aanmerkelijk minder tijd gemoeid zijn indien het bureau de beschikking had over een analytische bibliografie, althans op de publicaties in de belangrijkste Nederlandse volkskundige tijdschriften, en over een sprookjes- en sagencatalogus. Het is daarom te betreuren dat de bibliothecaris dit jaar niet meer in de gelegenheid was, zijn in 1960 op dit terrein verleende hulp te blijven verlenen, te meer daar het door hem samengestelde register op de eerste achttien jaargangen van „Volkskunde” reeds uitstekende diensten heeft bewezen.

Het ordenen van de sagen uit de in het vorige verslag vermelde Leuvense licentiaatsverhandelingen werd in de eerste maanden van het jaar voltooid. De wetenschappelijk ambtenaar bezocht in de loop van het jaar een veertigtal personen, voor het merendeel landbouwers, in de Achterhoek, Twente, Noordwest-Overijssel, Drente, de Veenkoloniën en Westerwolde om volksverhalen en ander volkskundig materiaal op de band op te nemen. In de meeste gevallen werd hij daarbij vergezeld door de wetenschappelijk ambtenaar van het Dialectbureau, de heer Rensink. Deze bezoeken leverden veel waardevol materiaal op, in het bijzonder op het gebied van de materiële volkskunde, het boerenwerk en de plattelandsgebruiken. Deze bandopnamen werden nog aangevuld door een vijftal opnamen op Zuid-Beveland en in Zeeuws-Vlaanderen door de heer M. van Overloop en door de al eerder genoemde optekeningen van de directeur.

De heer J. A. Baarspul vroeg met ingang van 1 februari wegens studieredenen ontslag als student-assistent. Hij bleef echter incidenteel zijn medewerking verlenen aan het knipselarchief. In zijn plaats werden een aantal losse werkkrachten tijdelijk in dienst genomen, die gedeeltelijk in samenwerking met, gedeeltelijk onder toezicht van de heer Voskuil de volgende werkzaamheden verrichtten.

Mw. M. J. Francken stelde een volledige vragenlijst op over de kalendergebruiken en een volkskundige kalender voor intern gebruik.

De heer M. van Overloop, med. stud., ging verder met de ordening van het op vragenlijst 21 binnengekomen materiaal over volksgeneeskunde. Hij bewerkte de gegevens over de stuipen, de spruw, de wratten en gedeeltelijk die over de hik. Over zijn onderzoek naar volksgeloof met betrekking tot de wratten schreef hij een artikel voor no. 13 van de „Mededelingen van de Centrale commissie voor onderzoek van het Nederlandse Volkseigen”. De gegevens over de hik verwerkte hij gedeeltelijk op een kaart (wat bij de andere ziekten niet mogelijk bleek).

De heer R. Rentenaar, hist. cand., ordende het op vragenlijst 21

binnengekomen materiaal over de spookdieren. Hij verzamelde en ordende de gegevens over de zaaigebruiken van lijst 9 (vragen 22—26) en tekende een proefkaart van de invloed van de maanstand daarop. Ook maakte hij een eerste ordening van de grote hoeveelheid ongeordend materiaal, dat indertijd door de heer J. R. W. Sinninghe bij elkaar is gebracht.

De heer F. Meeuwssen verzamelde gegevens over het kerstblok van lijst 1 (vraag 5) en ordende enkele duizenden fiches voor het volkskundig fichesrepertorium.

De heren W. van Wijnen en R. Distelbrink verzamelden en ordenden het op vragenlijst 19 binnengekomen materiaal over de tijdstippen waarop in Nederland de verschillende maaltijden worden gebruikt en over de samenstelling van die maaltijden. Dit object werd gedeeltelijk gefinancierd door de Stichting voor het Bevolkingsonderzoek in de Drooggelegde Zuiderzeepolders, die het materiaal te zijner tijd geheel of gedeeltelijk in een publicatie zal verwerken.

Mw. E. Guikink, litt. cand., maakte een begin met de ordening van de volksverhalen en sprookjes uit het handschrift-Boekenooien.

Van het eigen personeel mogen in dit verband in het bijzonder mw. H. Schenck de Jong en de heer F. Dijkstra worden genoemd, die voor het fichesrepertorium enkele duizenden fiches typten en alfabetiseerden.

Van de medewerkers verdient met onderscheiding mw. H. J. Andreae-de Ruyter van Steveninck te worden genoemd, die op eigen initiatief in Drente zeer veel materiaal, o.a. over volksgebruiken, verzamelde door er zelf met de fiets op uit te trekken.

Van het tijdschrift „Volkskunde” verschenen de afleveringen 1—4 van jaargang 62 (1961).

Bijzondere aanwinsten van de bibliotheek vallen dit jaar niet te vermelden.

Het bureau werd o.a. bezocht door Prof. A. Charlton (University of Maryland, U.S.A.), Prof. R. F. G. Spier (University of Missouri, U.S.A.), Dr. M. J. du Buisson (secretaris van de Suid-

Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns, Pretoria) en de heer M. de Meyer (Wilrijk-Antwerpen).

Voor het financieel beheer verwijzen we naar de rekening en verantwoording van de Centrale Commissie.

Namens de Volkskundecommissie der Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen:

A. M. E. DRAAK, *voorzitster*.

P. J. MEERTENS, *secretaris-penningmeester*.

BIJLAGE

Lijst van personen en instanties, die in 1961 publicaties en handschriften schonken aan het Volkskundebureau:

J. Andriessen, J. van Beylen, A. Bicker Caarten, A. de Boo, Mw. P. G. Callenbach-Geerts, Pater Dagobert Gooren, Directie Voorlichting Buitenland van het Ministerie van Buitenlandse Zaken ('s-Gravenhage), Dr. Walter Escher, Drs. P. J. van der Feen, Dr. H. Fincke, Gemeentebestuur van Geleen, Mw. Dr. C. C. van de Graft, Groninger Museum voor Stad en Lande, Prof. Dr. W. D. Hand, E. Heupers, J. G. W. Heurnink, Prof. Dr. M. J. G. de Jong, F. Kragt, Hz., J. H. Kruizinga, Mw. C. J. A. Kunst-van Wely, Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap (Maastricht), J. Maes, J. Th. J. Mentink, M. de Meyer, Drs. J. Notermans, H. J. van Os, J. H. Oude Ophuis, Oudheidkundige Musea der Stad Antwerpen, Prof. Dr. M. de Paiva Boléo, R. Pinon, Mw. M. Ramondt, Dr. K. Rockenbach, Dr. R. Henninger, Rijksmuseum voor Volkskunde „Het Nederlands Openluchtmuseum” (Arnhem), F. X. Schobben, H. Schoonderbeek, Prof. Dr. K. Schulte Kemminghausen, Dr. F. Sluys, H. Stalpaert, Tiel-Utrecht Brandverzekering 1811 (Utrecht), Vereniging „Die Haghe” ('s-Gravenhage), Vereniging „Oud Alkmaar”, Bureau Voorlichting en Culturele Zaken van de Gemeente Nijmegen, Dr. J. de Vries, Prof. Dr. R. Wolfram.